

MEZINÁRODNÍ ÚNOSY DĚTÍ

MICHAELA HRUBÁ

Právnická fakulta, Masarykova univerzita

Abstrakt

Příspěvek se věnuje aktuální problematice mezinárodních únosů dětí na území ES. Zohledňuje právní úpravu obsaženou v Haagské úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, nařízení Brusel II. bis a jejich vzájemné působení. Je poukázáno na několik problémů týkajících se řízení o navrácení dítěte.

Klíčová slova

Mezinárodní únosy dětí, Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, nařízení Brusel II. bis, řízení o navrácení dítěte, obvyklé bydliště

Abstract

The contribution puts mind on actual questions of international abduction of children on the territory of EU. It takes into account the legal regulation contained in the Convention on civil aspects of international child abduction, Council Regulation (EC) No 2201/2003 and their interference. Some problems of this theme is pointed in the contribution.

Key words

International abduction of children, Convention on civil aspects of international child abduction, Council Regulation (EC) No 2201/2003, proceedings for the return of children, habitual residence.

Dnešní svět je globalizován, cestovat za turistikou i mimo hranice státu či kontinentu je absolutně běžnou záležitostí, spolu s pádem železné opony a pozdějším otevřením Evropy v souvislosti s evropskou integrací se stejnou notorií stává či stalo cestování za prací. Lidé se mohou především v rámci Evropských společenství pohybovat bez omezení, překážky pro pracovní trh jsou postupně odstraňovány. Spolu s dlouhodobým pobytem vznikají i mezinárodní vztahy nejenom na bázi obchodní, ale i osobní, jsou zakládána mezinárodní manželství či partnerství, z nich se rodí děti, které mají nebo mohou mít zázemí ve dvou či i více státech.

Není nic jednoduššího než že se vztah rozpadne a v tu chvíli vyvstává problém, jak vyřešit vazbu dítěte k oběma rodičům (styk dítěte s nimi), resp. právo dítěte být vychováváno a být ve styku svými rodiči a s tím spojené právo obou rodičů vychovávat své dítě a být s ním ve styku. V mnohých případech je věc vyřešena dohodou, popř. rozhodnutím orgánu k tomu určenému, většinou soudu. Objevují se však situace, kdy k tomuto „ideálnímu“ řešení nedojde, jeden z rodičů vezme situaci do svých rukou a dítě odveze mimo jeho bydliště, typicky do země svého původu (odlišné od země předchozího dlouhodobějšího pobytu dítěte). V tu chvíli začínáme mluvit o mezinárodním únosu dítěte.

Celé posouzení věci je však daleko složitější, s ohledem na omezené rozsahové možnosti tohoto konferenčního příspěvku bude věnována pozornost zejména mezinárodním únosům v rámci území Evropy, resp. ES. Otázkou mezinárodních únosů dětí se zabývá především Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, která byla přijata Haagskou konferencí mezinárodního práva soukromého se sídlem v Haagu dne 25. 10. 1980, přičemž platnosti dosáhla ke dni 1. 12. 1983. Jménem ČSFR byla podepsána dne 28. 12. 1992 ¹, ratifikace však proběhla až po poměrně dlouhém časovém období a pro ČR vstoupila Haagská úmluva v platnost až ke dni 1. 3. 1998. ² (dále v textu jen jako „Haagská úmluva“ nebo „Úmluva“). Důležitým aspektem, na něž je třeba upozornit je fakt, že se Úmluva vztahuje pouze na nezletilé děti mladší 16 let.

Pokud se tedy omezíme pouze na území ES, musíme zohlednit i úpravu obsaženou v nařízení Rady ES č. 2201/2003 ze dne 27. 11. 2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení Rady ES č. 1347/2000. (dále v textu jen jako „nařízení Brusel II. bis“)

Vztah nařízení Brusel II. bis a Haagské úmluvy ³ řeší samo nařízení ve svém článku 60, přičemž stanoví prioritu nařízení, pokud upravuje otázku shodnou s ustanoveními Úmluvy.

¹ Při podpisu byla k textu Haagské úmluvy vyjádřena výhrada k článku 26 odst. 2: „Česká republika nebude hradit výdaje uvedené v článku 26 odst. 2 Úmluvy, vzniklé účastí právního zástupce nebo poradce nebo jako náklady řízení, kromě nákladů, které je možné hradit podle její vlastní úpravy poskytování právní pomoci a poradenství“

² Publikováno jako č. 34/1998 Sb.

³ Článek 60 nařízení Brusel II. bis se vypořádává i s kolizí úpravy nařízení a dalších mezinárodních úmluv a to následujících: Haagská úmluva ze dne 5. října 1961 o pravomoci orgánů a použitelném právu při ochraně nezletilých, Lucemburská úmluva ze dne 8. září 1967 o uznávání rozhodnutí týkajících se rozluky manželů, Haagská úmluva ze dne 1. června 1970 o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití, Evropská úmluva ze dne 20. května 1980 o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí.

Haagskou úmluvu však respektuje a podporuje její další používání s doplněním úpravy dle článku 11 nařízení, což deklaruje v preambuli v odstavci pod číslem 17. Další specifika jejich vzájemného působení budou rozebrána níže v textu.

Nejdůležitějším pojmem v celé problematice je už samotný „mezinárodní únos“. Slovo „únos“ je chápáno jako něco velmi negativního a nežádoucím jevem jistě je, i když přemístění dítěte mimo místo/ stát jeho obvyklého bydliště může v některých případech mít pro něho i velmi pozitivní účinky. Proč? Haagská úmluva předpokládá jakýsi druh ideálního stavu. Dítě žije s rodiči, ať už jsou manželi či pouze kohabitujiícím nesezdaným párem. Je také presumováno, že pokud je v rodině nějaký patologický stav od domácího násilí, zneužívání až po prostý rozpad vztahu rodičů, veškeré problémy budou vyřešeny právem daným způsobem, zasáhnou úřady, rodiče se dohodou např. na rozvodu apod. Systém však mnohdy z různých důvodů, jejichž příčinu je možné nalézt v hojných okolnostech, nezabrání všem negativním jevům, popř. je nepomůže vyřešit. Situace tak pro některého z rodičů může dospět do stádia, kdy ji již dle jeho názoru nelze řešit jinak než útekem nejčastěji do země původu, kde s ohledem na znalost poměrů, blízkost rodiny apod. hledá bezpečí, podporu a doufá v pomoc místních orgánů. Útěk je však málokdy řešením v jakémkoli sporu. Dítě navíc bývá mnohdy využíváno jako rukojmí či zbraň jednoho rodiče vůči druhému v jejich sporech.

Ačkoli Úmluva o právech dítěte (dále v textu jen jako „ÚPD“) vznikla až o devět let po Haagské úmluvě ⁴, Haagská úmluva v mnohých ustanoveních prosazuje až později zakotvené principy. ÚPD mimo jiné zakotvuje, že dítě má právo na to být vychováváno oběma rodiči a že má být zabráněno nezákonnému přemísťování dětí za hranice jejich domovského státu a jejich nevracení zpět. ⁵

⁴ 20. 11. 1989, New York.

⁵ ÚPD čl. 7 odst. 1: „Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na

státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.“

ÚPD čl. 18 odst. 1: „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, vynaloží veškeré úsilí k tomu, aby byla uznána

zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Rodiče, nebo v odpovídajících případech zákonní zástupci, mají prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Základním smyslem jejich péče musí přitom být zájem dítěte.

ÚPD čl. 11 odst. 1: „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí opatření k potírání nezákonného přemísťování dětí do zahraničí a jejich nenavracení zpět.

ÚPD čl. 20 odst. 1: „Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem.

Mezinárodním únosem je dle dikce obou dokumentů protiprávní či neoprávněné přemístění/odebrání či zadržení dítěte mimo stát jeho obvyklého bydliště. Každý z pramenů práva podává svou vlastní definici, jsou si však v mnohém podobné a je zřetelná inspirace autorů textu nařízení v Úmluvě, přičemž text Nařízení je propracovanější a přehlednější.

Důraz je kladen právě na onu neoprávněnost či protiprávnost, která je spatřována v porušení práva péče o dítě, přičemž v době jeho přemístění bylo toto právo skutečně vykonáváno nebo by bylo vykonáváno, kdyby k přemístění nedošlo.⁶ Stejný text definicí je oběma dokumenty vytvořen pro určení obsahu práva péče o dítě (péče o osobu dítěte) se zvýrazněním práva určit jeho místo pobytu i pro podmínku faktické existence péče o dítě.

Dosud byla zmíněna pouze situace, kdy se jedná o únos dítěte mezi jeho rodiči, „poškozenou“ stranou však může být i další osoba odlišná od rodiče, instituce nebo kterýkoli jiný orgán, kterému svědčí zákonem, rozhodnutím správního či soudního orgánu nebo závaznou dohodou přiznané právo péče o dítě.

⁶ Tuto specifikaci obsahuje Nařízení již v definici neoprávněného odebrání či zadržení dítěte, v textu Haagské úmluvy ji nalezneme v článku 3.

Haagská úmluva: Čl. 3

Přemístění nebo zadržení dítěte se považuje za protiprávní, jestliže:

a) bylo porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán buď společně, nebo samostatně, podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením,

b) v době přemístění nebo zadržení bylo toto právo skutečně vykonáváno, společně nebo samostatně, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby bylo nedošlo k přemístění či zadržení.

Právo péče o dítě uvedené v písmenu a) může vyplývat zejména ze zákonů nebo ze soudního nebo správního rozhodnutí nebo z dohody platné podle právního řádu daného státu.

Narižení Brusel II. bis: Čl. 2 Definice

Pro účely tohoto narižení:

11. "neoprávněným odebráním nebo zadržením" se rozumí odebrání nebo zadržení dítěte,

a) kterým je porušováno právo péče o dítě vyplývající ze soudního rozhodnutí, ze zákona nebo z právně závazné dohody podle právních předpisů členského státu, ve kterém mělo dítě své obvyklé bydliště bezprostředně před odebráním nebo zadržením,

a

b) za předpokladu, že v době odebrání nebo zadržení bylo skutečně vykonáváno právo péče o dítě, ať společně nebo samostatně, nebo by toto právo bylo vykonáváno, kdyby k odebrání nebo zadržení nedošlo.

Péče o dítě se považuje za vykonávanou společně v případě, kdy podle rozhodnutí nebo ze

zákona jeden z nositelů rodičovské zodpovědnosti nemůže rozhodnout o místě bydliště dítěte bez souhlasu jiného nositele rodičovské zodpovědnosti.

Jak tedy probíhá samotná procedura „řízení o navrácení dítěte“?

Narižení Brusel II. bis řeší ve svém článku 10 „Příslušnost v případě únosu dítěte“, toto ustanovení však nedopadá na samotné řízení o navrácení dítěte, Haagská úmluva stanoví příslušnost orgánu rozhodující o navrácení dítěte jako soudní nebo správní orgán státu, do kterého bylo dítě přemístěno, resp. ve kterém se nachází, což je logické s ohledem na např. procesní právo dítěte být vyslechnuto v řízení atd. Výše již byl popsán vztah narižení a Úmluvy, kdy Úmluva je považována za základní pramen práva pro postup v řízení o navrácení dítěte, narižení funguje jako jakýsi „lex specialis“, který pozměňuje Úmluvu v určitých ustanovením. Z tohoto vztahu bude vycházet i následující výklad.

Dle Haagské úmluvy vznikly v každém z členských států tzv. „Ústřední orgány“, jejichž úkolem je výkon povinností uložených Úmluvou.⁷ Musí spolu navzájem spolupracovat a podporovat spolupráci mezi příslušnými orgány ve svých státech, aby byl zajištěn bezodkladný návrat dítěte a splnění dalších cílů Úmluvy. V ČR je tímto orgánem Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí se sídlem v Brně.

⁷

Bliže čl. 6 a 7 Haagské úmluvy.

Tyto orgány, ať již jsou v místě obvyklého pobytu dítěte či v místě jeho nového protiprávního pobytu, jsou těmi, na koho se osoba „poškozená“ na svých právech péče o dítě může obracet.

⁸ Také jsou většinou první státní institucí, která se do sporu o místo pobytu dítěte zapojí. Haagská úmluva jako prioritu stanoví smírné vyřízení, resp. dobrovolné navrácení dítěte, Ústřední orgány učiní nebo zařídí, aby byla učiněna, všechna opatření k dosažení tohoto stavu ještě než je věc řešena soudní cestou. Evropská unie v tomto směru také podnikla určité kroky a zřídila post Zprostředkovatele Evropského parlamentu pro případy mezinárodních únosů dětí. V současné době je tímto zprostředkovatelem poslankyně Evropského parlamentu paní Evelyne Gebhardt. ⁹

Pokud selže smírné řešení, nezbude jiná možnost než podat návrh na zahájení řízení o navrácení dítěte k soudnímu nebo správnímu orgánu státu, kde se dítě nachází. ¹⁰

V celém řízení o návrat dítěte je kladen velký důraz na jeho rychlost v souladu s dalšími mezinárodními dokumenty zabývajícími se právy dítěte (např. článek 7 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí). Haagská úmluva v souladu s nařízením Brusel II. Bis stanoví lhůtu 6 týdnů od zahájení řízení pro vydání rozhodnutí. Nařízení dále specifikuje, že rozhodující orgán (pro nařízení Brusel II. bis je to vždy soud) musí využívat nejrychlejší postupy, které mu vnitrostátní právo umožňuje. Pokud rozhodující orgán nevydá rozhodnutí ve stanovené lhůtě, může návrhovač nebo Ústřední orgán žádat sdělení důvodů průtahů.

Tato ustanovení mají jednoduchý důvod. Není přípustné dále podporovat protiprávně nastavený stav. Navíc dětem běží čas úplně jinak než dospělým a velmi rychle si zvykají. Případný návrat do původního bydliště, ačkoli by byl maximálně v souladu s právem, by pro dítě byl dalším velkým traumatem. Samotné odloučení od jednoho rodiče a přítomnost pouze druhého – únosce skýtá valné nebezpečí ovlivnění mínění dítěte vůči nepřítomnému rodiči a vzniku tzv. syndromu zavrženého / odmítnutého rodiče.

⁸ Čl. 8 Haagské úmluvy: „Osoba, instituce nebo jiný orgán, který tvrdí, že dítě bylo přemístěno nebo zadrženo jednáním porušujícím právo péče o dítě, může žádat buď ústřední orgán obvyklého bydliště dítěte, nebo ústřední orgán kteréhokoliv jiného smluvního státu o pomoc při zajištění návratu dítěte.

⁹ Zpráva o její činnosti je přístupná z:

http://www.europarl.europa.eu/pdf/mediator_children/2007_05_16_midterm_report_combined_cs.pdf

¹⁰ „Poškozená“ strana většinou ví, kam bylo dítě přemístěno, resp. to alespoň tuší. Proběhne tak ono oslovení ústředního orgánu dle Haagské úmluvy a jedním z úkolů tohoto orgánu je mimo jiné zjistit místo pobytu dítěte. Pokud zjistí, že dítě je pravděpodobně v jiném členském státě, předají podnět tam.

Haagská úmluva v čl. 12 stanoví, že : „*Jestliže dítě bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo podle článku 3 a v den zahájení řízení před soudním nebo správním orgánem smluvního státu, v němž dítě je, uplynulo období kratší jednoho roku ode dne protiprávního přemístění nebo zadržetí, nařízení příslušný orgán bezodkladně navrácení dítěte.*“, tedy bylo nařízeno navrácení dítěte musí být splněny tyto podmínky:

- 1/ přemístění či zadržetí dítěte muselo být protiprávní v souladu s dikcí čl. 3,
- 2/ od tohoto přemístění do zahájení řízení o navrácení dítěte neuplynul 1 rok.

Z této „generální klauzule“ je však několik výjimek:

- a/ i když uplynul rok od protiprávního přemístění, nařídí se navrácení dítěte, pokud se neprokáže, že se dítě s novým prostředím sžilo, osoba či instituce, která nesouhlasí s navrácením dítěte, prokáže, že:
- b/ navrhovatel ve skutečnosti nevykonával právo péče o dítě nebo souhlasil či se později smířil s přemístěním dítěte, nebo
- c/ je vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace,
- d/ dítě nesouhlasí s návratem a zároveň dosáhlo věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k jeho stanoviskům,
- e/ návrat dítěte nedovolují základní zásady dožádaného státu o ochraně lidských práv a základních svobod.¹¹

Při hodnocení skutečností dle výše uvedených písmen d/ a e/ musí rozhodující orgány přihlédnout k informacím týkajícím se sociálního postavení dítěte poskytnutým ústředním orgánem nebo jiným příslušným orgánem státu obvyklého bydliště dítěte.¹²

Při řízení o navrácení dítěte je tedy nutné zjistit, zda dítě bylo přemístěno protiprávně z místa obvyklého bydliště, a zda existuje – je prokázána - nějaká překážka jeho navrácení (viz výše písm. a/ - e/).

Je velmi důležité si uvědomit, že řízení o navrácení dítěte není v žádném případě řízením ve věci samé o péči o dítě, není posouzením skutečnosti, kdo je lepší rodič, jeho výsledkem není

¹¹ Blíže čl. 12, 13 a 20 Haagské úmluvy.

¹² Zjištění celkových sociálních poměrů dítěte v místě obvyklého bydliště a důraz na velice pečlivě zjištěný skutkový stav, kdy by byla s nejvyšší mírou pravděpodobnosti vyloučena možnost vzniku pro dítě nesnesitelné situace, byl judikován Nejvyšším soudem v mnohém sporných rozhodnutích např. č. 30 Cdo 1931/2006 ze dne 28. 11. 2006.

rozhodnutí o merituu věci, jak říká článek 19 Haagské úmluvy.¹³ Toto řízení řeší pouze situaci přemístění dítěte a s ní související důsledky.

Kdy je přemístění dítěte protiprávní, bylo řešeno již v předchozím textu. Obecně, v návrhu na zahájení řízení o navrácení dítěte musí být navrhovatelem uvedeny důvody, o které navrhovatel opírá svůj návrh. Rozhodující orgán si však ještě před svým rozhodnutím může od navrhovatele vyžádat, aby v zemi obvyklého bydliště dítěte u příslušného orgánu zajistil rozhodnutí či jiné zjištění, že dítě bylo přemístěno protiprávně. To však za předpokladu, že takový materiál získat lze. Při tomto mu může v rámci možností pomoci Ústřední orgány smluvních států. Většinou je však takové rozhodnutí již součástí prvního návrhu.

Stěžejním pojmem je však také „obvyklé bydliště dítěte“. V mnohých případech je těžké takové bydliště nalézt, když například rodiče dítěte cestují za prací apod. K tomuto pojmu byla vydána rozsáhlá judikatura, která je přístupná z www.incadat.com. Dle judikatury soudů různých členských států, které rozhodovaly ve věci mezinárodních únosů dětí, se časová určení délky pobytu nutné pro vznikl „obvyklého bydliště“ liší. Vždy je ale kladen důraz na dosažení dostatečného stupně kontinuity bydlení/pobytu dítěte v určité zemi. Dítě musí mít k určitému místu vytvořen vztah „domova“, mít zde např. svého lékaře, chodit tam do školky či školy, mít zázemí kamarádů, popř. příbuzných, ztráta takového místa pro něho musí být traumatem.

Jelikož je únos dítěte z principu jevem negativním, jsou cíli Haagské úmluvy stanoveny zajištění bezodkladného návratu protiprávně přemístěných dětí a zajistit, aby práva týkající se péče o dítě a styku s ním dle právního řádu jednoho smluvního státu byla účinně respektována i v ostatních smluvních státech. Tyto cíle se nařízení Brusel II. bis snaží prosazovat ještě o něco důsledněji v tom ohledu, že velice omezil možnosti výjimek z pravidla bezodkladného návratu dítěte.

Nařízení stanoví, že nelze odmítnout nařízení navrácení dítěte dle čl. 13 písm. b/ Haagské úmluvy (výše uvedené písm. c/), pokud se prokáže, že byla přijata vhodná opatření k zajištění ochrany dítěte po jeho navrácení.¹⁴ Toto ustanovení je velmi tvrdé a má jistě i své

¹³ Čl. 19 Haagské úmluvy: „Rozhodnutí o návratu dítěte, vydané podle této úmluvy, se nedotýká věcné úpravy práva péče o dítě.“

¹⁴ Blíže čl. 11 odst. 4 nařízení Brusel II. bis.

výjimky, ty jsou však daleko řidší než pouze při použití Haagské úmluvy. Důvod je nasnadě, EU sama sebe považuje za prostor bezpečný, kde by dítěti nemělo hrozit tak velké nebezpečí, že by příslušné orgány státu obvyklého bydliště toto nebezpečí nemohly eliminovat. Díkce zmíněného ustanovení neříká, kdo má přijmout ona vhodná opatření, mnohdy za ně berou záruky samy orgány státu obvyklého bydliště dítěte.

Vedle tohoto specifika určuje nařízení další procesní podmínky, jež musí být nutně splněny. Dítě musí mít právo se vyjádřit, resp. musí být vyslechnuto v řízení o svém navrácení.¹⁵ Dále musí být vyslechnuto osoba, jež o navrácení žádá. Pokud k jejímu slyšení nedojde, není přípustné vydat rozhodnutí o nenavrácení dítěte.

Je třeba ještě zmínit úpravu obsaženou v článku 16 Haagské úmluvy, jež znemožňuje vydání věcných rozhodnutí o péči o dítě poté, co orgány smluvního státu, na jehož území bylo dítě přemístěno, obdrží oznámení o protiprávním přemístění dítěte a to do doby než bude rozhodnuto o nenavrácení dítěte či pokud nebude podán návrh na zahájení řízení o navrácení dítěte v přiměřené lhůtě dle Haagské úmluvy.¹⁶ Předchází se tak situacím, kdy rodič – únosce ihned po příjezdu do své většinou rodné země okamžitě podá návrh na svěřeni dítěte do své péče. Takovým rozhodnutím o péči by se de facto potvrdil protiprávně vzniklý stav, což není přijatelné, navíc by jistě utrpěla práva druhého rodiče.

V řízení dle Haagské úmluvy spolu s modifikace v souladu s nařízením Brusel II. bis je posléze vydáno rozhodnutí v několika variacích:

1/ Navrácení dítěte se nenařizuje.

- zde jsou dvě možnosti, s nimiž se rozhodující orgán musí vypořádat během řízení a shrnout je v odůvodnění – dítě bylo přemístěno legálně, navrácení se tak nenařizuje či dítě bylo přemístěno protiprávně, s ohledem na určité skutečnosti, jež musí být náležitě zdůvodněny, se návrat dítěte nenařizuje

2/ Nařizuje se bezodkladné navrácení dítěte.

¹⁵ Další provedení práv přiznaných dítěti např. Evropskou úmluvou o výkonu práv dětí čl. 3 a 5.

¹⁶ Čl. 16 Haagské úmluvy: „Po obdrženi oznámení o protiprávním přemístění nebo zadržení dítěte podle článku 3 soudní nebo správní orgány smluvního státu, do něhož bylo dítě přemístěno nebo v němž bylo zadrženo, nemohou věcně rozhodovat o právu péče o dítě, dokud nebude rozhodnuto, že dítě nemá být podle této úmluvy vráceno, nebo nebude – li podán návrh podle této úmluvy v přiměřené lhůtě po obdrženi oznámení.“

Teprve po vydání (resp. právní moci) rozhodnutí ve věci navrácení či nenavrácení dítěte je možno rozhodnout o meritu věci – péči o dítě. Řízení o navrácení dítěte je totiž jakýmsi „předběžným řízením“, s tímto faktem počítá i nařízení Brusel II v článku 17 preambule. Stanovuje, že pokud bude vydáno rozhodnutí o nenavrácení dítěte, musí se tak stát pouze ve zvláštních, řádně odůvodněných případech. Poté však musí následovat rozhodnutí soudu země obvyklého bydliště dítěte, které ono předchozí „předběžné“ nahradí. Dítěti tak může být nařízen návrat i později a bude tak přemístěno, pouze jen z jiného titulu.

Jelikož rozhodnutí o nenavrácení dítěte do země jeho obvyklého pobytu je rozhodnutím velmi závažným, upravuje nařízení Brusel II. bis povinnost soudu, aby opis svého rozhodnutí ihned přímo či prostřednictvím Ústředního orgánu zaslal příslušnému soudu ve státě obvyklého pobytu dítěte. Zmíněný opis musí být doručovanému soudu dodán nejpozději do jednoho měsíce od vydání rozhodnutí o nenavrácení.

V současné době prochází legislativním procesem novela zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, která reaguje mimo jiné na mediálně známé kauzy únosů dětí a na mezery, jež ztěžovaly řízení o nařízení navrácení dítěte. Novela přináší zakotvení speciálního řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí a k němu několik zvláštností vyplývající z velmi krátké doby pro vydání rozhodnutí. Je také navrhována možnost, aby soud měl právo dítě rodiči – únosci odebrat a umístit je na dobu nezbytně nutnou ve vhodném prostředí a je posílena role mimosoudního smírčího řízení. Jelikož však novelizace ještě není plně schválena, je možné, že dozná změn.

Závěrem

Mezinárodní únosy dětí jsou velmi mediálně „zajímavou podívanou“, informace, které média zprostředkovala jsou tak mnohdy poupraveny, jelikož ona citovost a příběh zvyšují atraktivitu a prodejnost. Mezinárodní únosy dětí a velmi emočně zbarvené reportáže z exekučního vymáhání soudních rozhodnutí tak velmi rozvířily vody veřejného mínění, odborného i laického.

Již z principu je jasné, že náhlé přemístění dítěte z místa, kde je zvyklé, má tam zázemí, je to jeho domov, je pro něho velkým traumatem. Dítě má právo na to být s oběma rodiči a být oběma rodiči vychováváno. Toto si však rodič, který dítě takto vytrhne ze známých míst a

z okruhu druhého rodiče a i jeho rodiny, neuvědomuje a svůj čin nepovažuje za jakkoli špatný či odsouzeníhodný. Je velmi smutné, že velkou roli ve známých případech hrály zastupitelské úřady, které nebyly schopny poskytnout rodičům, budoucím únoscům, potřebné informace a jejich kauzy dospěly až do takových rozměrů.

Je třeba znovu zopakovat, že rozhodnutí ve věci řízení o navrácení dítěte není rozhodnutím o péči o dítě. Haagská úmluva jasně deklaruje, že byla sjednána z důvodu zabránění protiprávním přemístěním nezletilých dětí, které jsou správně považovány za nepříjemný způsob řešení sporů. Spory většinou vznikají pouze mezi rodiči a, i když jsou děti velmi senzitivní, jich samotných se většinou fyzicky nedotýkají. Pro dítě je prvním traumatem již samotný fakt (v drtivé většině případů) náhlého přestěhování do cizího prostředí, kde skoro nikoho nezná a kde se mluví jinou řečí než jaká byla jeho primárním jazykem dosud.

Protiprávním přemístěním dítěte do jiného státu vzniká, jak již vyplývá ze samotného názvu, stav *contra legem*. Není možné takový stav podporovat, proto byla Haagská úmluva vytvořena a její text se stal ještě „přísnějším“ po zohlednění článku 11 nařízení Brusel II. bis. Dítě by se dle jimi deklarovaných cílů mělo co nejrychleji vrátit do místa jeho obvyklého bydliště, kde k tomu příslušné orgány meritorně rozhodnou o péči o dítě.

Ačkoli veškerá řízení týkající se dítěte a vlastně veškerá činnost týkající se dítěte (výchovu nevyjímaje) mají být vedena v zájmu dítěte, osobou, která nejvíce trpí celým koloběhem únosu a na navrácení, je právě dítě.

Literatura:

Právní předpisy a mezinárodní úmluvy:

- [1] Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ze dne 25. 10. 1980
- [2] Nařízení Rady ES č. 2201/2003 ze dne 27. 11. 2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení Rady ES č. 1347/2000
- [3] Úmluva o právech dítěte ze dne 20. 11. 1989
- [4] Evropská úmluva o výkonu práv dětí ze dne 25. 1. 1996

Odborná periodika:

- [1] Králíčková, Z.: K problematice občanskoprávních aspektů mezinárodních únosů dětí. Právní rozhledy. Praha: C. H. Beck. 8/2008, str. 335 – 337.
- [2] Kovářová, D.: Když rodič unese vlastní dítě. Bulletin advokacie. Praha: ČAK. 1 – 2/2008, str. 91 – 93.

Judikatura:

- [1] rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2006, spis. zn. 30 Cdo 1931/2006.

Internetové zdroje:

- [1] Vondráčková, P., Kloub, J.: Mezinárodní únosy dětí. Dostupné z:
<http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=128>
- [2] Peréz – Vera, E.: Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention. Dostupné z:
http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2779
- [3] Vládní návrh na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné z:
<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=390&CT1=0>
- [4] Zpráva o činnosti poslankyně Evropského parlamentu – zprostředkovatelky Evropského parlamentu pro případy mezinárodních únosů dětí jejich rodiči, paní Evelyne Gebhardt. Dostupná z:
http://www.europarl.europa.eu/pdf/mediator_children/2007_05_16_midterm_report_combined_cs.pdf

Další zdroje:

- www.umpod.cz
www.helcom.cz
www.incadat.com
www.hcch.net

Kontaktní údaje na autora – email:

76807@mail.muni.cz